

Др Буба Стојановић
Учитељски факултет у Врању
Врање

UDK: 371.95
ISBN 978-86-7372-131-6, 16 (2011), p.601-612
Stručni rad

ДАРОВИТИ УЧЕНИЦИ У ИНТЕГРАТИВНОЈ НАСТАВИ

Сажетак: Полазећи од чињенице да би школа будућности требало да буде по мери сваког ученика, односно, да васпитава и образује племените, креативне и свестране личности које самостално мисле, уче, стварају максимално развијајући своје индивидуалне потенцијале, предлагемо интегративну наставу као подстицајну средину за то. Интеграција садржаја даје наставницима могућност да пронађу аутентичне и неусиљене начине повезивања различитих аспеката градива, чиме се садржаји обрађују на занимљив и смислен начин за ученике. Све то ствара подстицајну атмосферу и обезбеђује оптималне услове за испољавање, али и развој даровитости. Подстичући ученике да уочавају различите перспективе, износе своје доживљаје и виђења књижевног дела, повезују чињенице, критички и маштовито размишљају о ликовима, наводимо их на стваралаштво и креативност, при чему испољавају и свој дар за ликовно и литерарно стваралаштво. О томе сведоче радови ученика III разреда основне школе настали у оквиру експерименталне провере интегративног приступа при интерпретацији народне књижевности.

Кључне речи: Даровитост, ученици, интегративна настава, подстицај, стваралаштво.

*Људска природа израста или у биљку или у коров,
зато ваља на време заливати једно,
а чупати друго.*
Франсис Бекон

Увод

Дете се одувек посматрало искључиво са рационалистичког становишта, уз недовољно поклањање пажње вољној и емоционалној страни његове личности. Наизглед, програми су конципирани по мери детета, у складу са његовим интересовањем и психофизичким могућностима. Међутим, наставник је увек био испред ученика у процесу сазнавања, или у најбољем случају „корачали“ су заједно. Ученик је за наставника увек био велика непознаница у сваком погледу, што је имало негативне последице за остваривање његовог индивидуалног максимума и испољавање

даровитости. Ригидни модели наставе, углавном, су афирмисали наставника као најважнијег покретача наставног процеса и главну карику у ланцу сазнавања књижевног дела, док су ученици били у позицији објекта. Разговор на часу у вези са текстом није разговор ако наставник највише говори, а ученици само слушају. Рад на тексту није рад на тексту ако ученици само читају и препричавају прочитано, а не износи своје доживљаје, своје ставове у вези са делом; ако конкретно не испоље активност у припремној фази обраде истраживањем појединости битних за дубљи доживљај.

Рецепционо-естетички модели афирмишу ученикове истраживачке потенцијале (Стевановић 2000: 190). Сваки књижевни текст омогућава ученицима разноврсне истраживачке поступке у откривању његових уметничких вредности, при чему они треба да осете радозналост, ишчекивање, узбуђење, али и радост и задовољство када пронађу тражено, открију непознато, испоље своју даровитост. Читалац је и стваралац дела, који својим односом према њему продубљује значења и поруке дела. При том, он не мора разумети све његове поруке онако како их је писац поставио. Дете је равноправни реципијент са одраслима. Оно се према делу понаша као и сви други, реагује емоционално, етички, асоцијативно, мисаоно, сензитивно и стваралачки. При читању осећа задовољство откривања нових вредности, задовољство информисаности и емоционалног уживљавања у судбину јунака, осећа радост естетског уживања у стилу и језику, као и драж изналажења решења и разоткривања загонетки. Различитост асоцијација, које дело побуђује код ученика, јесте одлика његове снажне симболике и посебне естетске и тематске структуре, која нуди могућност различитог приступа и тумачења, али и испољавања даровитости реципијената.

Интегративна настава и даровитост

Образовање XXI века захтева формирање креативне и стваралачке личности, која ће моћи успешно да испољи и развија своју даровитост. Насупрот томе, традиционални наставни системи теже што већем гомилању података које ученици науче од наставника током предавања, али не могу или не умеју да их примене, немају могућност да испоље своју креативност и негују даровитост. Недостаци традиционалне наставе опомињу да треба *мењати позицију ученика у настави*

од пасивног посматрача у активног креатора наставног процеса. То се посебно односи на наставу књижевности и рецепцију књижевних дела. У школи данашњице не треба неговати тзв. *психологију готованства* (Стевановић 2000:7), која се формира код ученика, јер им наставник даје готове информације о делу, износи нечији доживљај, најчешће свој став или мишљење. У таквој настави ученици нису емоционално, а самим тим ни интелектуално, активни. Слободан и стваралачки приступ књижевним делима, уз максималну ангажованост ученика у складу са њиховим могућностима, доприноси потпунијој рецепцији, а осећање добровољности и могућност доношења одлука и активног учествовања у процесу интерпретације, додатно мобилише њихово интересовање и емоције подстакнуте делом. Прилажење уметничком свету књижевног дела из различитих углова, које омогућава интегративна настава, обезбеђује комбиновање разноврсних метода и облика рада, ангажовање више чула у сазнавању уметничког света књижевног дела применом више медија, чиме обезбеђује промене и изненађења у току рада која подстичу испољавање даровитости код деце млађег школског узраста.

Школа не сме бити сувише мирна и индиферентна према даровитим ученицима и процесу учења. Одабране наставне методе и облици рада требало би да подстичу, како истиче Пијаже, активност ученика, сазнавање, учење и откривање путем проживљавања и одигравања, истраживања и открића, долажење до сазнања самосталним трагањем, поновним откривањем и емоционалним доживљавањем уметничког света књижевног дела. Сам процес сазнавања применом интегративне наставе је мултидисциплинаран и тематски, то јест проблемски и стваралачки, јер подразумева истраживање непознатог, као и играње с елементима познатог ради успостављања нових веза и односа, што посебно одговара даровитој деци.

Појачаном корелацијом са другим предметима, увођењем игре и самосталног истраживања, живе и слободне интеракције у процесу откривања уметничког света књижевног дела између ученика и наставника, као и применом разних медија, ученици - реципијенти креативно и истраживачки приступају делу, постављају питања, ослушкују, запајају, замишљају, покушавају да оживе звукове који се чују, откривају и закључују, износе спонтано своје доживљаје и

судове без бојазни да ће погрешити што доприноси слободи изражавања.

Уколико наставник чешће ствара погодне околности на часу у којима ће ученици слободно казивати своје утиске и мишљење о прочитаном делу, о народној песми коју су чули, прича коју су забележили, он битно појачава мотивисаност ученика за читање и уживање у делима, развија њихов књижевни сензибилитет и љубав према овом делу уметности. Зато наставну интерпретацију треба ослобађати сувишног рационализма, уопштености и теоријске анализе. Превасходно формалистичка анализа дела ствара такве околности да наставник запоставља учениково читалачко искуство, не уважава довољно његове доживљаје, ставове и мишљења у вези са делом. Тиме слаби мотивисаност ученика за даљи рад и проучавање књижевне уметности, што не погодује испољавању и развијању литерарног дара ученика.

Настава која пружа могућност ученику да се слободно емоционално и мисаоно испољи, подстакнут доживљајем књижевног дела, афирмише основни циљ читања, удовољава жељи ученика да на часу дође до изражаја, образлаже своја осећања, износи ставове и размишљања, литерарно, ликовно и на друге начине изрази свој доживљај дела и испољи свој дар. Када се ученици укључују у интерпретацију дела још и пре него да она започне на часу - прикупљањем неопходних појединости о времену о коме ће бити речи у делу, записивањем речи народног говора, доношењем одређених предмета, старих фотографија које документују начин живота тога доба и слично, њихова вољна активност на часу је већа, а утисак јачи. Када су ученици подстицани да активно учествују у тумачењу дела народне књижевности, а њихова оригинална гледишта и ставови у вези са делом похваљивани и истицани, они се самопотврђују, чиме стварају позитивну климу за нова читања и даља проучавања дела. За њих ће то бити изазов за потврђивање личних способности како пред самим собом, тако и пред другима. Зато треба стално обезбеђивати јединство емоционалног и рационалног ангажовања ученика што је један од пресудних чинилаца подстицања даровитости, али и успешног наставног тумачења књижевности.

Ако је за интелектуални рад потребна позитивна емоционална клима, онда је она још потребнија за потпунију рецепцију и дубљи емоционални доживљај књижевне уметности. Слободна експресија ставова и емоција у

опуштеној атмосфери, неоптерећеној исходима и постигнућима, где су на првом месту уметнички доживљаји, властити судови, како истиче Милија Николић, услов су за креативност, стваралачки рад и максимално ангажовање свих ученика. Није довољно само рећи “хајде да маштамо и замишљамо” мада је и то само по себи помак, *треба створити опуштену атмосферу*, одговарајући амбијент који би подстакао код деце испољавање даровитости још увек сакривене на овом узрасту.

Задаци који се ученицима дају нуде могућност да деца искористе више аспеката изучавања различитих школских предмета и да своја искуства синтетизују што их, такође подстиче да сазнају, откривају и изучавају на различите начине и из различитих углова испољавајући свој максимум и негујући даровитост. Сваким новим приступом, активношћу, захтевом, дело утиче на нас на нов, другачији и увек оригиналан начин. Зато *учионице треба да буду места на којима ученици и наставници постају свесни нових начина размишљања и живљења, места на којима могу да виде, чују и осете ствари на често потпуно неочекиване начине* (Landi, 2007:86).

Суштина интегративне наставе

Интегративном наставом, односно корелацијом са сродним садржајима других предмета: Музичког васпитања, Ликовне културе, Света око нас, Народне традиције и сл. стварамо услове да било која народна лирска или епска песма, бајка, басна или шаљива прича, предање или легенда буду њима лако схватљиви и разумљиви. Личним ангажовањем ученика да се сакупе речи и изрази народног говора, да се пронађе прикладна музика, осмисли амбијент, пронађе народна ношња тог времена, оживи слика далеког временског тренутка, доприносимо да угођај на часу буде за децу потпуна анализа, нешто што ће још дуго остати у њиховом сећању. Чињеница је да примена интегративне наставе – поред демократске климе у одељењу, креативне игре и стваралачког приступа приликом истраживања дела народне књижевности - додатно подстиче стваралачку експресију, продукцију и обезбеђује предуслове за испољавање даровитости и креативности у обради књижевног дела. Плодотворност холистичког поступка у интегративном приступу одражава се

у истовременом деловању на когнитивни, афективни, али и општи развој ученика.

Интеграција даје наставницима могућност да пронађу аутентичне и неусиљене начине повезивања различитих аспеката градива. Садржај, знање и разумевање могу се узети из једне дисциплине како би се обогатили и применили у другој. *Различити аспекти одвојеног сазнавања, доживљавања и проучавања школских предмета могу се на смислен начин повезати у добро планираним пројектима којима је циљ да пажљиво и вешто интегрису различите области наставе* (Landi 2007:86). Интеграција омогућава да обрађујемо садржаје на занимљив и смислен начин за ученике. *Тако ученике подстичемо да уочавају различите перспективе, да повезују чињенице, критички и маштовито размишљају о идејама, да на различите начине обрађују и сазнају, доживљавају садржаје и стварају своје оригиналне индивидуалне радове* (Landi 2007:86). Тиме обезбеђујемо оптималне услове за испољавање индивидуалних способности и даровитости. Тематска интегративна настава омогућује контекстуални приступ појавама, односно књижевним делима која обрађујемо. Самим тим веома је захвална за упоређивање и повезивање - корелацију сродних садржаја различитих области. Истраживачки рад о тековинама прошлости, културном благу и оригиналним идејама наших предака, прожет стваралачким играма парадигматског типа, омогућава ученику да неосетно и активно прође кроз културно - историјско ткиво градива које треба да савлада на том узрасту, а самим тим и представља добру подлогу за потпунију рецепцију и комплетнији емоционални доживљај дела народне књижевности.

Ова врста наставе посебно је значајна и приступачна за млађе школске узрасте због следећих особености дечјег мишљења:

1. Деца *сазнају случајно, привучена разноврсним подстицајима* којима њихова радозналост и расута пажња не може да одоли и који припадају целовитом недељивом искуству у коме су обједињене различите области сазнања.
2. *Срећу се са чињеницама и животним појавама непосредно*, кроз практичну активност која их подстиче на акцију.
3. Деца су у *позицији да креативно сазнају свет*. Њихов начин мишљења у већој мери је истраживачки, а то значи

заснован на експлорацији средине и мултидисциплинарном приступу решавању проблема.

О предности интегративног приступа садржајима говоре и пишу многи аутори, како из области језика и књижевности (Тодоров, *Књижевност за децу у науци и настави*, 2008:471), тако и из области музичког васпитања (Стошић, *Књижевност за децу у науци и настави*, 2008:396), Света око нас, Природе и друштва (Вилоотијевић, Н. *Интегративна настава природе и друштва*, 2006), Народне традиције (Тодоров, *Књижевност за децу у науци и настави*, 2008:471).

Интегративна настава нуди могућност организације блок часова, чиме се омогућава флексибилна организација рада и презентација садржаја у којој ни наставник, ни ученици неће бити омеђени четрдесетпетоминутним часом, већ ће имати могућност да садржаје обрађују и усвајају онолико дуго колико је реално временски потребно, на специфичан начин који подстиче ученике на стваралаштво и креативно изражавање.

Ставови ученика у вези са интегративном наставом

Примена одређене иновације најчешће изазива отпор и негодовање оних који су у том процесу. Анализом реакција ученика, као и ставова учитеља у експерименталној провери¹ интегративне наставе на часу обраде дела народне књижевности, неспорно је да су искуства позитивна. Интегративна настава је наишла на добар пријем код учитеља, а још бољи код ученика. Међутим, овакав приступ делима захтева потпунију припрему пре обраде, детаљније осмишљавање сценарија часа, прикупљање одређених садржаја и организовање на једном месту, набавку одређене литературе и израду одређених презентација. Овај приступ захтева тимски рад, који још увек није заживео у нашим школама. Ученици, испитаници Е групе, били су у почетку изненађени, а касније одушевљени интегративним приступом. Највећи број њих је био *узбуђен* оваквим начином рада, било им је *занимљиво, динамично, лепо и пријатно*. Сама атмосфера,

¹ Експериментална провера је рађена у оквиру докторске тезе аутора под називом *Савремени приступ народној књижевности у млађим разредима основне школе*, одбрањене на Учитељском факултету у Врању, марта 2010. године.

услед честог смењивања фронталног, групног, индивидуалног и рада у пару, без временског ограничења, уз разноврсне и занимљиве садржаје, веће самоангажовање ученика у сазнавању дела, као и примена мултимедијалних презентација, учинила је да ове активности буду врло продуктивне за све ученике, посебно за оне који имају таленат. Томе иду у прилог литерарни и ликовни радови настали после обраде лирске народне песме *Двије сеје брата не имале* и легенди нашег краја, који су у прилогу. Међу разлозима зашто би наставили овако да раде, најчешћи су: *занимљивост, пријатност, динамичност, узбудљивост, већа активност него иначе, више сарадње, тимски рад, самостално истраживање, коришћење савремене технологије – спој старог и новог, могућност да се сазна о заборављеним обичајима, упознавање старих предмета, боље упознавање свог народа и његове прошлости, већа слобода у раду, могућност испољавања креативности...*

Закључак

Циљ школе будућности је ученик као активни субјекат наставе, који ће перманентно себе да образује пратећи токове савременог друштва, испољавајући своју креативност у раду. Школа данас не поклања довољно пажњу даровитим ученицима, не негује слободу и креативност. Углавном су на часовима обраде ученици делимично укључени, као посматрачи, недовољно ангажовани не могу да искористе своје потенцијале на прави начин већ они бивају гушени свакодневном школском колотечином. Учитељ је тај који тумачи, објашњава, запажа, издваја, закључује, осуђује или оправдава, а на ученицима је да се само сложе са тим и репродукују оно што су чули. *Од пасивног посматрача или недовољно активног саучесника, интегративном наставом ученик постаје активни учесник наставе уз могућност да испољи своју даровитост коју би способан учитељ требало да препозна и настави да развија.* Претходна припрема за час, у овом случају, не односи се само на учитеље, већ обухвата и ученике. Они добијају истраживачке задатке којима се *боцкају школке да би дале бисере* (Маринковић 1995). Истоверемено се «провоцирају» на часу, у току рада да испоље своју креативност. Тиме се указује поверење ученицима да својим ангажовањем и одговорним понашањем према добијеном задатку могу да јачају своје самопоуздање, стану «раме уз

раме» са учитељем и покажу свој дар другима. То не значи да је учитељ сувишан (како се осећају неки у таквим приликама), већ да верује у своје ученике и жели да они буду корак испред њега у будућности.

Слаб је онај ученик који се не труди да премаши свог учитеља, речи су Леонарда да Винчија. Међутим, слаби су и они учитељи који не подстичу своје ученике да буду бољи од њих, не стварају наставне ситуације у којима би они испољили своју даровитост, не пружају довољно могућности да негују и развијају свој таленат. Интегративна настава подстиче испољавање даровитости и значајно доприноси даљем неговању и развијању талента код ученика млађег основношколског узраста.

Литература:

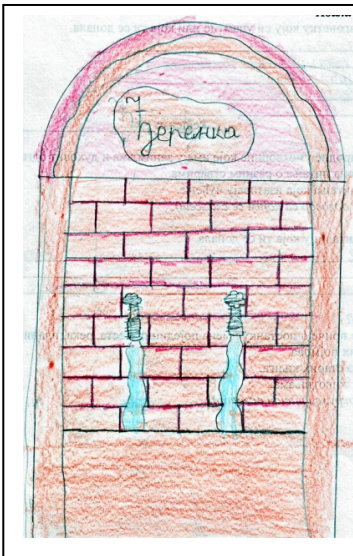
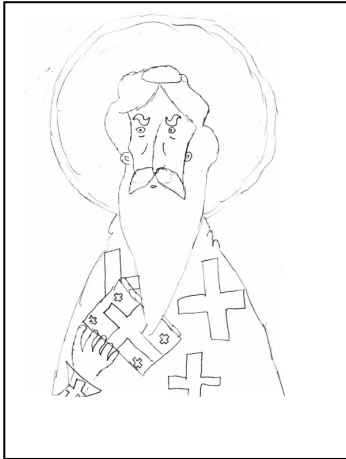
- Eliot, T. S.(1963): *Tradicija i individualni talenat*, izabrani tekstovi, prevela Milica Mihajlović, Beograd, Prosveta.
- Landi, G. K. (2007): *Zainteresujte djake za učenje*, Beograd, Kreativni centar.
- Мариновић, С. (1995): *Методика креативне наставе српског језика и књижевности*, Београд, Креативни центар.
- Николић, М. (1992): *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић, М. (2000): *Модел креативне наставе*, Тузла, RiS.
- Тодоров, Н. (2008): *Неке могућности интерпретације Књиге за Марка Светлане Велмар-Јанковић*, у Књижевност за децу у науци и настави, зборник са научног скупа, Јагодина, Педагошки факултет у Јагодини, стр.471-485.

Дваје сеје браћа не шале
Запрепасти се дрва граја камена,
човече се морске тудине,
уледаше сине жеменца драје,
драје сеје муда заринуца.
Грању се животи у сараци,
Силке и дрво шимирова,
сари сарак вомено муче:
„драје сеје, муче од злата,
ево вама жеменца драја!”

Никољ Трпчевић III

Две сеје браћа не шале
Онда се деси мудо,
а што мудо је мудо!
Браћу је оживео,
и саринуца товорио:
„Саринуце моје муче
хвала што сије те саринуце!”
У саринуцу животи живота,
љубав, срета, мир и доброта!
Две сеје браћа не шале,
та су ја саринуце,
и оживео.

Зорана Жубовић III

Buba Stojanovic, Ph.D.
Teacher-training faculty in Vranje
Vranje

Gifted pupils in integrative teaching

Summary: Starting from the fact that school of future should fit every pupil, that it should educate noble, creative and versatile personalities that think, learn, create independently, and at the same time develop and cherish individual potentials, we suggest integrative teaching as stimulative environment for that. Integration provides teachers with the possibility to find out authentic and unconstrained ways of connecting different aspects of curriculum, by which the contents are interpreted in an interesting and meaningful way for children. All this make a stimulative atmosphere and provide optimal conditions for expressing and cherishing this ability in children. By giving directions to pupils to notice different perspectives, to share their experience and view of a literary work, to join facts, to critically and imaginatively think about characters, we stimulate them to start creating, where their gift (ability) comes forward. This is supported with the third elementary school grade pupils' works, made during experimental checking of integrative approach while interpreting folk literature. Works of folk literature, in correlation with like contents of other subjects, represent sparks of wisdom which kindle creative potentials of gifted pupils.

Key words: Gift (ability), pupils, integrative teaching, stimulus, creativity.

